

LUONNONSUOJELIJAN VAIKUTTAMISOPAS

JORMA MÄNTYLÄ

PEKKA TUURI

Hauki jos mikä on tuttu kala. Vihreät kupeet keltaisine juovineen kätkevät saalista vaanivan hauen vesikasvien joukkoon. Kun pikkukala ui hauen ulottuville, se syöksyy esiin piilostaan. *Lähti kuin hauki rannasta* -sanonta kuvaa osuvasti eväkkään torpedomaista nopeutta. Tiesitkö, että hauki voi elää yli 30-vuotiaaksi?

SUOMEN Luonto

10 VUODENAIKAA SUOMEN LUONNOSSA

Tilaa nyt!
3 numeroa

(norm. 28,50 €)
www.suomenluonto.fi/
lehtitilaus

Suomen Luonto -lehteä julkaisee Suomen luonnonsuojeluliitto. Tilaamalla tuet luonnonsuojelutyötä.

Jorma Mäntylä

LUONNONSUOJELIJAN VAIKUTTAMISOPAS

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO: PÄÄTTÄJÄT JA PÄÄTÖKSENTEKO	5
2. VIREILLETULO	10
3. VALMISTELU	15
4. PÄÄTÖKSENTEKO	20
5. TIEDOKSIANTO.....	23
6. TÄYTÄNTÖÖNPANO.....	26
7. SEURANTA.....	27

Kirjoittaja ja valokuvat: Jorma Mäntylä ©

Kuvitukset: Seppo Leinonen ©

Taitto: Niina Riikka Ylönen

Julkaisija: Suomen luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piiri ry.

Painopaikka: Oriveden Kirjapaino Oy, Orivesi 2019

ISBN 978-952-9693-80-1 (painettu)

ISBN 978-952-9693-81-8 (verkkajulkaisu)

*Eräs metsäammattilainen totesi aikoinaan metsätaloustahojen sisäisessä tapaamisessa Etelä-Suomen metsiensuojelusta näin: ”Suojelurajausten tekoa kannattaa välttää, koska sen jälkeen ennuste on huono.” Niinpä. Juuri tästä syystä luonnonsuojelijoiden kannattaa tehdä suojelu-aloitteita. Kun aloitteen ja siihen liittyvän karttarajauksen tekee, asia alkaa monesti elää omaa elämäänsä, ja suojelukin saattaa joskus toteutua.
– Ympäristöaktivistin muistiinpano.*

1. JOHDANTO: PÄÄTTÄJÄT JA PÄÄTÖKSENTEKO

Miten päätöksentekoon voi vaikuttaa? Tätä kysyy ympäristönsuojelusta kiinnostunut ja moni muukin. Hallinnon byrokratia vaikuttaa niin voimakkaalta ja itseohjautuvalta, että tuntuu kuin siihen ei pystyisi vaikuttamaan. Lehdistökeskustelussa nousee usein esiin argumentti, että vaikuttamaan pystyvät vain ne, joilla on jo ennestään valtaa ja rahaa.

Tämän lähinnä ympäristöväelle suunnatun pikku oppaan tavoite on osoittaa, että vaikuttaminen on mahdollista. Se ei välttämättä aina ole helppoa, mutta silti arvioimalla pienetkin resurssit oikein, voi silti saada aikaan tuloksia.

Suomi on demokratia, johon kuuluu hallinnon julkisuus ja kansalaisten kuuleminen päätöksenteon eri vaiheissa. Lain mukaan kansa-

laiset ja järjestöt ovat tasa-arvoisia antaessaan lausuntoja ja muistutuksia päätöksenteossa. Lehdistössä on keskusteltu paljon siitä, miten tasa-arvo käytännössä toteutuu, kun vaikuttavien tahojen resurssit ovat niin erilaisia. Kahdessa suuressa vallankäytön keskustuksessa Washingtonissa ja Brysselissä toimii tuhansia lobbareita, jotka haluavat vaikuttaa tulevan lainsäädännön sisältöön. Yhdysvaltojen kongressin ja edustajainhuoneen kansanedustajiin ja senaattoreihin pyrkii vaikuttamaan 35 000 ammattitiedottajaa ja lobbaria. Euroopan unionin toimielimiä ja virkamiehiä piirittää 30 000 tiedottajaa ja mielipidevaikuttajaa. EU:n komissiossa on saman verran virkamiehiä. Lobbareiden kirjo on laaja: konsulttitoimistojen ohella vaikuttajaviestinnän palveluita tarjoavat yritykset, ammattiliitot ja

kansalaisjärjestöt. Suurimpia toimijoita ovat muun muassa teknologia-, tupakka- ja lääke-teollisuus (*Aamulehti* 17.1.2017).

Suomen eduskunnassa oli yhden vuoden aikana toukokuusta 2016 huhtikuuhun 2017 peräti 25 000 ilmoitettua käyntiä, joissa on tavattu kansanedustajia tai muita talossa työskenteleviä henkilöitä. Ylen MOT-ohjelman mukaan 180 henkilöä kävi siellä yli kymmenen kertaa (Yle 13.10.2017). Heistä suurin osa edusti teollisuutta ja elinkeinoelämää, kuten Finanssialan keskusliitto, Suomen kuljetusalan liitto SKAL, Sitra, Fennovoima, kemianteollisuus ja Suomen yrittäjät. Mutta listalla olivat myös SAK, OAJ, Kepa, Sadankomitea, Kuntaliitto ja Suomen luonnonsuojeluliitto SLL.

Ammattivaikuttajien eli lobbareiden toiminta perustuu kokemukseen ja tutkimukseen. On havaittu, että tehokkaimmin voi vaikuttaa päätöksentekoprosessin alussa eli valmisteluvaiheessa. Pitkällisen valmistelun tuloksena syntyvä esitys on jo puolivalmis päätös. Prosessin loppuvaiheessa siihen voi vaikuttaa vähemmän.

Useimmissa maissa on voimassa Suomen hallintolain kaltainen laki, joka säätelee julkista päätöksentekoprosessia. Se on esitetty seuraavassa kaaviossa:

Kuvio 1. Päätöksenteko Suomessa.

Päätöksentekoprosessi on viisivaiheinen alkaen vireilletulosta ja päättyen täytäntöönpanoon. Kuudenneksi vaiheeksi on tässä julkaisussa lisätty ruotsalaisen käytännön mukaisesti päätösten seuranta. Sillä on merkitystä nimenomaan ympäristöasioissa.

KUNNAN PÄÄTÖKSET OVAT LÄHIMPÄNÄ

Ylivoimaisesti suurin osa ympäristöön liittyvästä päätöksenteosta tapahtuu kunnissa. Niillä on perustuslaissa säädetty itsehallinto, jonka yksi kulmakivi on kaavoitusvalta. Kunnat päättävät mitä saa rakentaa ja mihin sekä myöntävät rakennus- ja ympäristölupia. Kunnat ovat julkisia viranomaisia. Siksi niitä koskevat

hallintolaki 2003/434 sekä kuntalaki 2015/410. Kuntien etujärjestö Kuntaliitto antaa jäsenilleen neuvontaa päätöksentekoa varten.

Seuraava kuvio esittää kunnallisen päätöksenteon nykyisen kuntalain mukaisesti.

Kuvio 2. Kunnallisen päätöksenteon vaiheet ja vaikuttaminen.

PÄÄTÖKSENTEON VAIHE	VAIKUTETTAVA TAHO
Aloite ja vireillepano	<ul style="list-style-type: none">• valtuutettu• virkamies• kuntalainen• media
Virkamiesvalmistelu	<ul style="list-style-type: none">• ympäristöstä vastaava virkamies• media
Luottamustoimivalmistelu (+ päättäminen)	<ul style="list-style-type: none">• ympäristölautakunta tai sen tehtäviä hoitava lautakunta• media
Päätösvalmistelu valtuustolle	<ul style="list-style-type: none">• kunnanhallitus• media
Lopullinen päätös	<ul style="list-style-type: none">• valtuusto• media
Toimeenpano	<ul style="list-style-type: none">• kunnanhallitus• virkamiehet• media

Valtuusto on lain mukaan ylin päätöksentekuelin. Se vastaa kunnan toiminnasta ja taloudesta sekä nimittää jäsenet kunnan toimielimiin ja valvoo niiden lain- ja tarkoituksenmukaisuutta. Se järjestää kunnan hallinnon ja käyttää kunnan taloudellista valtaa sekä ilmaisee sen mielipiteen. Vaikuttamista on myös se, että valtuustossa on eri puolueissa mahdollisimman paljon ympäristömyönteisiä valtuutettuja.

Lautakunnat ovat kunnallisia valmistelu- ja asiantuntijaelimiä. Ne valmistelevat asioita kunnanhallitukselle, mutta niillä on myös itsenäistä päätösvaltaa. Varsinkin isoissa kunnissa niille delegoidaan valtaa ja vain isot periaatteelliset asiat jätetään valtuustolle. Lautakuntia on yleensä useita, esimerkkeinä ympäristölautakunta, sosiaalilautakunta ja tekninen lautakunta. Monissa kunnissa ympäristöasiat on keskitetty johonkin toiseen lautakuntaan. Kunnanvaltuusto päättää lautakuntien lukumäärän ja nimittää niiden jäsenet. Lautakunnan jäsenen ei tarvitse olla valtuutettu. Päätöksentekoon vaikuttamista on, että ympäristölautakunnassa tai sen tehtäviä hoitavassa lautakunnassa on mahdollisimman asiantuntevia ympäristömyönteisiä jäseniä.

Kunnanhallitus valmistelelee valtuustolle esiteltävät asiat ja vastaa kunnan hallinnosta ja taloudesta. Se valvoo kunnan etua, edustaa kuntaa ja käyttää sen puhevaltaa. Kaupungissa se on nimeltään kaupunginhallitus.

MAAKUNTA

Kunnat eivät ole ainoita ympäristöön vaikuttavia päätöksentekijöitä. Suomessa on 18 maakuntaa ja lisäksi Ahvenanmaa, jotka laativat koko maakuntaa koskevia maakuntakaavoja. Kunnat ovat kaavoituksessa yhteistyössä maakuntaliittojen kanssa. Maakuntakaavojen laadinnassa ja kuntien kaavoituksessa otetaan huomioon valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet. Niistä puolestaan päättää valtion-

neuvosto, joka samalla ottaa huomioon Suomen kansainväliset sopimukset.

Tavalliselle SLL:n paikallisyhdistykselle tärkeimpiä ovat *maakuntakaavat*. Yhdistyksillä on valmisteluvaiheessa niihin lausunnon-anto-oikeus. Maakuntakaavat ovat yleensä voimassa 25 vuotta. Ne ovat yleispiirteisiä ja ohjaavat kuntien tarkempaa yleis- ja asemakaavoitusta sekä viranomaisten muuta alueiden käytön suunnittelua. Kaavoitusta laadittaessa keskeinen vaikuttamiskeino on lausuntojen tekeminen. Jos jollekin alueelle merkitään kaavassa vaikkapa teknistä huoltoa, sitä on melkoisen turha yrittää esittää suojeltavaksi. Ja päinvastoin, jos jokin alue on maakuntakaavassa merkitty suojeltavaksi, sen muuttaminen teolliseen rakentamiseen on vaikeaa.

VALTION YMPÄRISTÖHALLINTO

Kuntien ja maakuntien lisäksi ympäristöön vaikuttavia päätöksiä tehdään Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksissa eli Ely-keskuksissa, aluehallintovirastoissa sekä Liikennevirastossa ja Tukesissa. **Ely-keskuksia** on Suomessa 15. Niiden rajat poikkeavat joissakin kohdin 18 maakunnasta, joten ympäristövaikuttajan on hyvä selvittää minkä Ely-keskuksen alueelle sijoittuu. Ely-keskukset tekevät päätöksiä ympäristönsuojelusta, alueiden käytön ja rakentamisen ohjauksesta, luonnonsuojelusta, ympäristön tilan seurannasta, vesivarojen käytöstä ja hoidosta sekä tiehankkeista, liikenteen lupa-asioista, liikenneturvallisuudesta ja joukkoliikenteestä. Ely-keskuksilla on myös valitusoikeus. Ely-keskukset valvovat, että kuntien kaavoituksessa, rakentamisessa ja muussa alueiden käytössä otetaan huomioon vaikutuksiltaan valtakunnalliset ja merkittävät maakunnalliset asiat.

Aluehallintovirastoja on Suomessa kuusi, lisäksi Ahvenanmaalla toimii valtionvirasto. Avien rajat poikkeavat maakuntien ja elyjen

rajoista. Avit päättävät elintarviketurvallisuuden ohjauksesta ja valvonnasta sekä ympäristönsuojelu- ja vesilain mukaisista lupa- ja korvausasioista. Suuret vesitaloushankkeet ovat merkittävien avien päätösvaltaan kuuluva asia.

Liikenneviraston tehtävä on vastata Suomen tie- ja rataverkosta sekä vesiväylistä. Isoilla liikennehankkeilla on huomattavia ympäristövaikutuksia. Tien laajentaminen moottoritieksi saattaa vaatia kalliioleikkauksia, täyttömaata tai soraharjun läpi menemistä, ja tiesuunnitelma saattaa koskea luonnonsuojelualuetta.

Merkittävä ympäristövaikuttaja on myös **Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes**. Se toimii kaivoslain mukaisena lupa- ja valvontaviranomaisena eli kaivosviranomaisena. Tukes ratkaisee kaivoslain mukaisia oikeuksia koskevat hakemukset, ylläpitää kaivosrekisteriä ja myöntää mineraalioikeuksiin ja kaivostöinnän turvallisuuteen liittyviä lupia.

Ympäristöasioissa vaikuttaa myös **Euroopan unioni**. Sen ympäristöpäätöksiin vaikuttaminen, eli käytännössä lobbaaminen, on yleensä valtakunnallisten järjestöjen ja europarlamentaarikkojen tehtävä. SLL:n jäsen tai perusjärjestö on Suomessa hyvin harvoin EU:n kanssa tekemisissä. Unionin tiivisyessä joudutaan kuitenkin miettimään suhdetta siihen, ja paljonko EU:lle halutaan antaa valtaa Suomen luonnosta.

TIETO ON VALTAA – SEURANTA TÄRKEÄ

Jos luonnonsuojeluyhdistys ja sen jäsenet haluavat vaikuttaa päätöksentekoon alusta alkaen tehokkaasti, ensimmäinen vaatimus on päätöksenteon seuraaminen. Kuntalaki ja hallintolaki edellyttävät viranomaisia huolehtimaan, että asioiden valmistelusta annetaan riittävästi tietoja lehdissä ja yleisessä tietoverkossa. Viestinnässä on käytettävä selkeää

ja ymmärrettävää kieltä ja otettava huomioon kunnan eri asukasryhmien tarpeet.

Paikallisyhdistyksessä on syytä seurata maakunnan sanomalehtiä sekä kuntien, maakunnan, elyn, avin, Liikenneviraston ja Tukesin verkkosivuja sekä sähköisiä ilmoitustauluja. Tavanomainen lausuntojen ja muistutusten jättöaika on 30 vuorokautta. Jos luetaan lehtien viralliset ilmoitukset ja pari kertaa kuukaudessa käydään katsomassa strategiset verkkosivut ja sähköiset ilmoitustaulut, voi välttää pahimman vahingon, eli lausumatta jättämisen kuulemisaikana.

Vaikuttamisessa ei päde vanha sananlasku ”*vaikeneminen on kultaa*”. Hallintolain henki on ahtaasti tulkiten, että vaikeneminen on hyväksymisen merkki. Jos henkilö tai yhdistys eivät sano, lausu, muistuta tai esitä mielipidettä silloin kun päätöksenteon valmistelussa on kuulemisen vaihe, viranomainen voi tulkita sen hyväksymiseksi – oli moottoritiestä, padosta tai kaivoksesta mitä ympäristövaikutuksia tahansa.

Moni pitkään ympäristöliikkeessä mukana ollut on varmaan huomannut, että suomalainen demokratia on pikku hiljaa kehittynyt. Harvinaisia poikkeuksia ovat nykyään tapaukset, että ympäristöä pilaavasta hankkeesta yritetään tiedottaa mahdollisimman vähän, ettei kukaan vain huomaisi muistuttaa ja lausua mielipidettä. Vielä 1990-luvulla isoista maa-aineksen ostoista saatettiin kuuluttaa vain pienellä lappusella kunnan virallisella ilmoitustaululla loma-aikaan heinäkuussa. Nykyään tällainen menettely rikkoisi kuntalain 2015/410 29 § tiedottamisvelvollisuutta sekä kansainvälistä Århusin sopimusta, jonka eduskunta hyväksyi vuonna 2004. Allekirjoittajamaat takaavat siinä kansalaisilleen oikeuden saada tietoa ja osallistua päätöksentekoon, vireillepanoon ja muutoksenhakuun myös ympäristöasioissa.

2. VIREILLETULO

Suomen luonnonsuojeluliiton aktivisti totesi kysyttäessä, että liian myöhäinen herääminen on syy monien ympäristökamppailujen tappioihin:

Vaikka asiaan yrittäisi puuttua jo lausuntovaiheessa, prosessi on silti jo käynnissä ja oma toiminta jää reaktiiviseksi. Tietenkään ei ole mahdollista varautua proaktiivisesti kaikkeen, mutta luonnonsuojelullisesti arvokkaista alueista kannattaisi aina tehdä suojelualoite, eikä olla passiivinen ja toivoo, että alueeseen ei missään vaiheessa kohdistu hankkeita. Kun kohdistuu ja asiaan ottaa kantaa, on jo menettänyt mahdollisuuden olla aloitteellinen ja joutuu vain reagoimaan esille nousseeseen kuraan...

Jos kunnassa on luonnonarvoiltaan arvokas alue, joka pitäisi suojella ja säilyttää mahdollisimman luonnontilaisena, ei siis ole järkevää jäädä odottamaan, että joku tekee jotain. Parasta on tehdä aloite suojelusta ja hankkia sille mahdollisimman laaja kannatus.

Suojelupäätökset perustuvat tutkimuksiin ja luontoselvityksiin. Siksi suojeltavan alueen arvoja kannattaa dokumentoida: kuvata, kerätä havaintoja, kirjoittaa ja viedä muita sinne retkelle. Onko siellä harvinaisia kasveja, eläimiä tai geologisesti arvokkaita muodostumia? Näin luonnoltaan arvokkaasta alueesta tulee muillekin tärkeä. Jos se pääsee ajan mittaan erilai-

siin suojelukartoituksiin, kaavoihin tai tulee muuten kuuluisaksi, sinne on erilaisten tuohankkeiden vaikeampi tulla. Jos ja kun tehdään suojelualoitetta, sen tueksi on dokumentteja ja perusteltua tietoa.

Esimerkki onnistuneesta proaktiivisesta suojelutoiminnasta oli itsenäisyyden juhluvuonna toteutettu kampanja *Luontolahjani satavuotiaalle*. Hankkeessa oli mukana kymmeniä julkishallinnon, kansalaisjärjestöjen ja talouselämän edustajia, jotka halusivat profiloitua ympäristöarvoja kunnioittavina toimijoina. Tavoitteena oli saada jokaiseen Suomen 18 maakuntaan vähintään 100 hehtaaria uusia, maanomistajan omistukseen jääviä, pysyvästi suojeltuja luonnonsuojelualueita.

Tavoite ylittyi yli nelinkertaisesti. Yhteenvedossa toukokuussa 2018, todettiin, että suojeltuja alueita oli yli 8 000 hehtaaria, mikä jakautui melko tasan kuntien ja yksityisten toimijoiden kesken.

Toinen esimerkki aloitteen vaikutuksesta on Helsingin kaupunginvaltuuston päätös 14.2.2018 Vantaan Energian turveinvestoinneista. Äänin 48–34 valtuusto päätti, että Helsinki ei halua turvetta käytettävän polttoaineena Martinlaakson voimalassa.

HYVIN SUUNNITELTU ON PUOLIKSI TEHTY

Olipa SLL:n paikallisyhdistyksen tai jäsenen toiminta proaktiivista tai reaktiivista, kannattaa toiminnan alkaessa laatia vaikuttamis-suunnitelma. Sen ei tarvitse olla laaja tieteellinen tutkimus. Erilaisia tiedotus- ja vaikutusoppaita on kirjastoissa valmiina, vaikkakin niistä suurin osa on suunnattu yritysten ja liike-elämän tarpeisiin. Ne kaikki painottavat suunnitelmallista vaikuttamista. Oleellista on, että suunnitelma kattaa päätöksentekoprosessista mahdollisimman monta vaihetta: kuka tekee mitä ja missä vaiheessa, miten informoidaan muita järjestöjä ja mediaa, käytetäänkö nettiä, somea jne.?

Tällöin on hyvä arvioida voimavarat, työn ja vallan jako sekä viestinnän rakenteisuus. Suunnittelussa kannattaa tehdä itselle päätöksenteon tiekartta. Päätöspolun kartoittaminen auttaa, olipa kyse omasta aloitteesta tai vastustettavasta hankkeesta: mitä päätöksiä asia tarvitsee? Kuka päättää, mitä, missä ja milloin? Milloin asiasta täytyy lausua, milloin mahdollisesti valittaa? Näin voi pohtia kehen pitää olla yhteydessä missäkin vaiheessa. Yhdistyksellä on monia vaikutusmahdollisuuksia, koska hankkeet tarvitsevat usein monia päätöksiä. Virallisten lupien lisäksi tarvitaan yleensä kaava, rahoitusta ja yrityksen oma päätös, johon voi liittyä myös imagokysymyksiä. Vaikka joku hanke olisi lain mukaan mahdollinen, se voi kaatua rahoittajien tai yhtiön itsensä todettua, että hanke on huonoa mainosta firmalle.

Ympäristöalan järjestöt ovat hyvin erilaisia. Pienemmissä kunnissa voi olla ”yhden naisen tai miehen” yhdistyksiä tai muutamien kymmenien tai satojen jäsenten yhdistyksiä, kun isojen kaupunkien luonnonsuojeluyhdistyksissä voi olla tuhansia jäseniä. Kullakin kunnalla ja alueella on omat erityispiirteensä, ja kuntien ylimmän päätöksentekoelimen valtuuston kokoonpano voi vaihdella suuresti.

Monissa kunnissa päätöksenteolla on taipumus klikkiytyä. Muodostuu hyväveli-verkostoja, joissa asiat sovitaan, ja valtuusto sekä lautakunnat lähinnä siunaavat jo tehdyt päätökset. Näiden verkostojen tietäminen ja tunteminen edesauttaa vaikutusmahdollisuuksia.

Järjestöjen ja henkilöiden erojen takia myös vaikuttajien taloudelliset resurssit eroavat. Valitettavasti ympäristöjärjestöt eivät ole kaikkein varakkaimpia. Sen sijaan suurilla yrityksillä on isommat resurssit ja ne voivat käyttää apunaan konsultteja, asianajajia ja viestintätoimistoja. Tätä eroa voi tasoittaa arvioimalla päätöksentekoprosessin alussa resurssit mahdollisimman tarkoin. Vähäiset voimat kannattaa keskittää ratkaiseviin päättäjiin.

Pienissä yhdistyksissä aloitteet ja muistutukset kasautuvat yhden tai muutaman ihmisen harteille. Isommissa yhdistyksissä on enemmän voimavaroja ja työtä voidaan jakaa. Kussakin päätöksenteon vaiheessa vaikuttaja saattaa tuntea valmistelevan virkamiehen tai lauta-

kunnan jäsenen, ja vaikuttaja voi olla muualtakin kuin omasta yhdistyksestä. Hän voi olla valtuutettu, jonkin puolueen jäsen, maanomistaja, asukas- tai kyläyhdistyksen toimija. Mitä tahansa aloitetta tai muistutusta tehdessä on hyvä liittoutua ja koota enemmän voimaa esityksen tueksi. Yhdessä myötämie- listen kanssa voi myös tasoittaa päätöksenteon vaikuttavien mahdollisesti hyvin erilaisia resursseja. Kun monet ihmiset ja järjestöt pyrkivät vaikuttamaan päätöksenteon eri vaiheissa tämä osoittaa, että asialla on monia tahoja ja esityksellä on laaja kannatus. Viranomaisen on sellaista vaikea torjua, mutta yksittäisen ”ammattivalittajan” esitykset päätyvät helpommin Ö-mappiin.

ALOITTEELLISUUS

Aloitteen tekijän tai lausunnon antajan maine ja häneen tai järjestöön liittyvät mielikuvat vaikuttavat voimakkaasti niin esitteleviin virkamiehiin kuin päätöksiä tekeviin luottamushenkilöihin. Siksi on hyvä harkita kuka tai mikä järjestö esiintyy ensimmäisenä aloitteen tekijänä. Muita toimijoita voi tulla mukaan päätöksenteon myöhemmissä vaiheissa.

Nykyisen kuntalain 23 § mukaan kuntalaisaloitteen voi tehdä kunnan asukas sekä kunnassa toimiva yhteisö tai säätiö. Täten rekisteröity luonnonsuojeluyhdistys, jonka kotipaikka on kunnassa, on erinomainen aloitteen tekijä. Aloitteen tekijälle on ilmoitettava sen johdosta suoritettavat toimenpiteet. Vastaus voi olla myös kielteinen, eli se ei johda toimenpiteisiin. Jos aloitteen tekijöinä on vähintään kaksi prosenttia kunnan asukkaista, asia on otettava käsiteltäväksi kuuden kuukauden kuluessa asian vireilletulosta. Lisäksi neljä prosenttia kunnan 15 vuotta täyttäneistä asukkaista voi tehdä kunnalle aloitteen kunnallisen kansanäänestyksen järjestämisestä. Kuntalain mukaan valtuuston tietoon on saatettava

vähintään kerran vuodessa sen toimivaltaan kuuluvissa asioissa tehdyt aloitteet ja niiden johdosta suoritettavat toimenpiteet.

Jos aloitteen tekijä on yksityishenkilö tai järjestö, aloite lähetetään kunnan kirjaamoon, mistä se toimitetaan viranomaisen valmisteltavaksi. Useimpien kuntien kirjaamot ottavat asiakirjat vastaan sähköpostitse. Kaikkein helpoimmin aloitteen voi tehdä verkkopalvelussa: www.kuntalaisaloite.fi.

Suurin osa Suomen kunnista on mukana verkkopalvelussa. Kuntaliiton aloitekysely 2014 osoitti, että Suomessa tehtiin keskimäärin seitsemän aloitetta per kunta vuodessa. Määrä vaihteli 0–126. Pienimmissä alle 5 000 asukkaan kunnissa tehtiin keskimäärin yksi aloite vuodessa ja suurimmissa, yli 100 000 asukkaan kaupungeissa 40–47 aloitetta vuodessa. Kuntaliiton kyselyn mukaan ympäristöaloitteita tehtiin huomattavan vähän. Suurin osa aloitteista koski kuntien teknisiä palveluja.

Valtakunnallisissa asioissa on mahdollista tehdä kansalaisaloitteita. Ne tulevat eduskunnan käsittelyyn, jos kannattajia on vähintään 50 000. Aloitteeseen voi koota allekirjoituksia perinteisesti lomakkein tai verkossa osoitteessa: www.kansalaisaloite.fi.

Keväällä 2018 kaikkiaan 23 aloitetta oli ylittänyt 50 000 kannattajan rajan ja toimitettu eduskuntaan. Ensimmäinen oli Turkistarhaston Suomi -aloite turkistarhauksen kieltämiseksi Suomessa. Se hylättiin eduskunnassa 2013 äänin 146–36. Ympäristöjärjestöjen aloite Avohakkuut historiaan ylitti 50 000 kannattajan rajan elokuussa 2018.

Kansalais- ja kuntalaisaloitteita kevyempi keino saada lisää painoarvoa aloitteelle tai muistutukselle on adressi. Jos siihen onnistuu kokoamaan paljon allekirjoituksia, se tukee hyvin aloitetta. Adressiin voi koota nimiä perinteisin lomakkein sekä helpommin myös verkkosivulla: www.adressit.com.

Adresseja on käytetty toisinaan ympäristöaloitteiden tukena, mutta ne sopinevat paremmin reaktiiviseen kuin proaktiiviseen toimintaan.

Vaikuttamissuunnitelmaa tehtäessä oleellista on sisällyttää siihen viestinnän rakenteisuus. Missä vaiheessa ja milloin pyritään vaikuttamaan julkisuuden avulla? Vai onko parempi hoitaa ympäristöasia hiljaisemmin pyrkimällä vaikuttamaan muutamaan virkamieheen ja poliitikkoon, jotka eivät ehkä pidä julkisesta keskustelusta? Internetin ja sosiaalisen median aikakaudella julkisuuden kynnyks on laskenut. Voi toisinaan olla parempi vaikuttaa muutoin kuin julkisuuden avulla. Huono lehtikirjoitus, jossa on asiavirheitä ja syyllistävä tyyli, voi olla ympäristöhankkeelle haitaksi.

Jos asia on iso ja koskettaa laajasti alueen asukkaita ja talouselämää, kuten suojelualueen perustaminen, hallittu julkisuuden käyttö

yleensä edistää päätöksentekoa. Hyvään tiedotukseen kuuluu kampanjasuunnitelma, josta tulisi ilmetä viestin pääsisältö ja tavoitteet konkreettisesti ilmaistuna, valita kohderyhmät, ajoittaa viestit oikeaan aikaan, arvioida resurssit ja odotettavissa olevat häiriötekijät, kuten kilpaileva tai vastatiedotus.

Tiedotusta ei pidä jättää yhden toimijan varaan. Jos ja kun esimerkiksi suojelualoitteessa on mukana erilaisia henkilöitä ja järjestöjä, kunkin kannattaa esiintyä vuorollaan päätöksenteon eri vaiheissa. Näin käy ilmi, että aloitteella on laaja ja monipuolinen kannatus, eikä se ole vain ”viherpiipertäjien” haihattelua.

Aloitteissa ja suunnittelussa on tarjolla monenlaisia vaihtoehtoja. Niitä punnittaessa arvioidaan resursseja suhteessa hankkeen ympäristöarvoihin. Pienemmissä kunnissa ja vähäisemmissä hankkeissa tehdään se mihin voimavarat riittävät. Isommissa projekteissa laitetaan kaikki voimat peliin ja kutsutaan apujoukkoja piiri- ja maakuntatasolta. Voimat kannattaa keskittää. Ylimoitettu vaikutussuunnitelma saattaa näännyttää ihmisiä ja järjestöjä niin, että mikään ei tule tehtyä kunnolla. Toisaalta oikein kohdistettu tietoisuus oikeaan paikkaan voi tuottaa halutun tuloksen vähäisinkin voimavaroin.

3. VALMISTELU

Kun aloite tai hakemus on tullut viranomaiselle, virkamiehet ja kunnanhallitus valmistelevat päätösesityksen kunnan ylimmän päätöksentekoeelimen valtuuston hyväksyttäväksi. Suurin osa kunnanhallituksen esityksistä menee sellaisenaan läpi valtuustoissa. Äänestykset ja kunnanhallituksen esitysten kaatuminen ovat poikkeuksia. Kunnanhallituksella tulee olla valtuuston luottamus, ja siksi kunnanhallituksen erottaminen on erittäin harvinaista Suomessa. Valtiollisella tasolla hallituksella on yleensä parlamentin enemmistön tuki, mikä varmistaa lakien läpimenoa kansanedustuslaitoksessa.

Tämän tietävät vaikuttajat ja lobbarit, ja tämä pätee myös ympäristöasioissa. Siksi vaikutusyritykset keskitetään valmisteluvaiheeseen. Päätösesityksen sisältö ja muoto perustelluina vaikuttavat läpimenoon.

Päätösesitystä valmisteltaessa viranomaisen noudattaa lakeja. Ympäristöasioissa tärkeimmät ovat luonnonsuojelulaki 1996/1096, ympäristönsuojelulaki 2014/527, vesilaki 2011/587, laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä 2017/252, maankäyttö- ja rakennuslaki 1999/132, kuntalaki 2015/410, hallintolaki 2003/434, sekä julkisuuslaki 1999/621. Lait sisältävät aina enemmän tai vähemmän harkintavaltaa. Eniten tarkoituksenmukaisuus harkintaa kunta voi käyttää kaavoituksessa, vähiten ympäristöluvista, jotka ovat pelkkää oikeusharkintaa. Kun jokin aloite tai hakemus tulee kuntaan, viranomaisen harkitsee voidaanko esitys hylätä tai hyväksyä tietyin lupaehtoin lakien sallimissa rajoissa. Lopullisen vastuun harkinnasta kantaa ylin päätöksentekijä valtuusto.

Suomi on demokratia siinäkin mielessä, että päätöksenteko on julkista. Uuden kuntalain 29 § toteaa: Kunnan tulee antaa riittävästi tietoja kunnan järjestämistä palveluista, taloudesta, kunnassa valmistelussa olevista asioista, niitä koskevista suunnitelmista, asioiden käsittelystä, tehdyistä päätöksistä ja päätösten vaikutuksista. Kunnan on tiedotettava, millä tavoin päätösten valmisteluun voi osallistua ja vaikuttaa.

Asioiden salainen valmistelu ei ole nykyään mahdollista, ja julkisuuslaki 1999/621 säättää poikkeukset, joita ympäristöasioissa on onneksi vähän. Virkamies ei siis voi entisaikojen tapaan enää kieltäytyä antamasta tietoja käsiteltävästä asiasta ”koska se on keskenäinen” tms. Kansalaisilla ja tietenkin myös ympäristöjärjestöillä on mahdolli-

suus ja oikeus saada tietoa ja vaikuttaa asioihin niiden valmisteluvaiheessa.

JULKISUUSLAKI EI KOSKE OSAKEYHTIÖITÄ

Asioiden julkista valmistelua on viime vuosina heikentänyt pyrkimys yhtiöittää ja yksityistää kuntien palveluja. Ympäristönäkökulmasta ongelmallisia ovat yhtiötetyt sähkö- ja vesilaitokset, jätevesipuhdistamot ja jätehuolto. Kuntien tiedottamisvelvollisuus ja julkisuuslaki eivät koske osakeyhtiöitä. Ne voivat valmistella päätöksensä salassa, kokouspöytäkirjat ovat salaisia eikä päätöksistä ole valitusoikeutta toisin kuin kunnallisten viranomaisten päätöksistä. Vaikuttaminen näihin yhtiöihin on erittäin vaikeaa.

Usein yhtiöittäminen tehdäänkin nimenomaan siksi, että vaikuttaminen yhtiöön olisi vaikeaa ja vain pieni piiri pääsee pääsee päättämään asioista. Yhtiötetyt sähkö- ja vesilaitokset, jätevesipuhdistamot ja jätehuolto-yhtiöt käyttävät kuitenkin merkittävää valtaa. Ne päättävät esimerkiksi hinnoittelusta, jolla vaikutetaan ihmisten ympäristökäyttäytymiseen. Tosiasiallisen monopolin oloissa hinnoittelu on eräänlaisen verotusoikeuden käyttöä, eikä osakeyhtiöillä saisi olla verotusoikeutta. Kunnat yhtiöittävät koko ajan yhä enemmän toimintojaan. Helsingin yliopiston hallinto-oikeuden professori **Olli Mäenpää** on siksi esittänyt, että kuntien omistamien osakeyhtiöiden pitäisi kuulua julkisuuslain piiriin, kuten Ruotsissa on säädetty.

Liikelaitosmalli on kunnan oman hallinnon ja osakeyhtiön välimuoto. Julkisuuslaki koskee liikelaitoksia, joten niiden päätöksentekoa ei voi salata liikesalaisuuteen vedoten.

Lain mukaan kunnan on tiedotettava, millä tavoin päätösten valmisteluun voi osallistua ja vaikuttaa. Kun lupahakemus, kaavaluonnos tai aloite tulee kuultavaksi, on tärkeää kirjoittaa asianosaisen muistutus tai yhdistyksen mielipide. Se pitää jättää ajoissa luvittajalle, mutta asiakirjoja voi yleensä täydentää. Lupaa voi ensisijaisesti vaatia evättäväksi, mutta usein kannattaa esittää toissijaisesti myös haittoja ehkäiseviä lupaehtoja (alue, aika, päästöjen määrä, tarkkailuohjelma jne.). Vastaavasti hyvää aloitetta kannattaa tukea ja keksiä lisäperusteluita. Tavanomainen kuulemisaika on 30 päivää.

Isommissa hankkeissa, kuten yleiskaavoissa, järjestetään julkisia kuulemistilaisuuksia, joihin kuka tahansa kuntalainen voi osallistua. Näihin kuulemisiin kannattaa osallistua sen lisäksi, että jätetään kirjallisia muistutuksia ja mielipiteitä. Mitä enemmän lausunnoissa on samansuuntaisia ympäristönäkemyksiä mukana, sitä todennäköisemmin ne vaikuttavat.

Ympäristöjärjestöjen suurin vaikutusmahdollisuus on epäilemättä kaavoituksessa, mutta se on samalla vaativa vaikuttamisen muoto. Kaavoituksessa on kolme virallista tasoa: maakuntakaava, yleiskaava ja asemakaava. Yksityiskohtaisin on asemakaava, joka on alisteinen yleiskaavalle. Yleiskaavaa taas ohjaa maakuntakaava. Kaavoituksessa on oma muotokielensä ja erityiset kartta-merkinnät, joista tulee olla perillä kirjoitettaessa muistutuksia ja lausuntoja. Kaavoituskielen oppiminen ei ole ylivoimaista, ja kaavojen yhteydessä on selosteosat. Jos jokin rakennus- tai patohanke tai maa-aineksen otto on merkitty lainvoimaiseen kaavaan, on turha jälkeinpäin valittaa. Viranomaisen sanoo, että "olisitte lausuneet ja muistuttaneet, kun kaavaa valmisteltiin".

Isoja kaavahankkeita saatetaan valmistella vuosia, jolloin osallistumis- ja arviointisuunnitelmiin (OAS) voi kuulua useita kuulemisia. Kangasalan Lamminrahkan kaavaehdotuksia oli esillä kahdesti. Helsingin itäisen saariston asemakaavaehdotuksia ja -luonnoksia oli esillä kolmesti. Tyypillisesti ensimmäinen lausunkierros tuottaa paljon ristiriitaista palautetta, jolloin toisessa kuulemisessa on esillä niiden pohjalta tehtyjä vaihtoehtoja A, B, C ja D. Näille saatetaan vielä keksiä erilaisia nimiä kuten "aurinko", "tähdet" jne. Kaavaluonnosten erona on yleensä asumis- ja rakentamistehokkuus. Näiden sovittaminen yhteen luontoarvojen kanssa on kaavoituksen vaikeimpia asioita.

Pyrittäessä vaikuttamaan valmisteluvaiheessa valmisteleviin virkamiehiin on hyvä muistaa, että he ovat varsinkin isoissa kaavaprosesseissa ristiriitaisessa tilanteessa. Paineet eri tahoilta voivat olla kovia. Rakennusyhtiöt ja yksityiset maanomistajat saattavat vaatia mahdollisimman suurta rakennusoikeutta, kun toisaalta ympäristöväki ja asukkaat vaativat perinnemaiseman ja luonnon säilyttämistä mahdollisimman koskemattomana. Esittelevä virkamies joutuu tekemään komp-

romissin intressiryhmien välillä, eikä se välttämättä aina ole kaikille mieleen. Toisinaan taloudelliset ja ympäristö- sekä maisemiarvot saattavat joutua niin ankaraan ristiriitaan, että lopputulosta voidaan hallinto-oikeuksissa.

LOBBAUS

Tavallisesti hyvin kirjoitettu ja perusteltu muistutus tai mielipide otetaan huomioon päätösesityksen valmistelussa. Sitä voi kuitenkin täydentää valmistelun aikana niin kirjallisesti kuin henkilökohtaisesti lähestymällä esittelevää virkamiestä. Hallintolain 41 § säättää vaikuttamismahdollisuuksien varaamisesta. Viranomaisen tulee varata asianosaiselle mahdollisuus saada tietoja asian käsittelyn lähtökohdista ja tavoitteista sekä lausua mielipiteensä asiasta.

Tällaista epävirallista lähestymistä kutsutaan lobbaukseksi (engl. lobby = eteinen, aula, aikaisessa vaiheessa toimiva painostusryhmä). Valtiollisella ja kansainvälisellä tasolla laajamittainen lobbaus on levinnyt myös kansalliselle ja paikalliselle tasolle. Se on käytössä myös monessa kunnassa, ja Kuntaliiton *Vallakas* -opas jopa neuvoo miten lobbaus tehdään korrektisti:

- Mitä haluan saavuttaa lobbauksella?
- Osaanko tiivistää sanomani kolmeen lauseeseen?
- Keitä ovat ne henkilöt tai tahot, joihin lobbaukseni tulisi vaikuttaa?
- Millaisella aikataululla asiani käsitellään? Milloin minun tulisi lobata ja kenelle?
- Keiden kanssa tekisin yhteistyötä?
- Onko viestini tarpeeksi iskevä mediaa varten?
- Onko minulla selkeä suunnitelma toiminnastani? Tiedänpö varmasti aikatauluni, resurssini ja yhteistyötahoni?

Elisa Juholin määrittelee lobbauksen aloitteelliseksi keskusteluksi ja tiedonvaihdoksi yhteiskunnallisten päättäjien kanssa tarkoituksena vaikuttaa päätöksentekoon. Se edellyttää kokemusta ja taitoa, mutta tuottaa usein hyviä tuloksia. Korrekti lobbari on kohtelias ja käyttää hyvää äidinkieltä. Hän ei lupaa palkintoja tai etuja, mikä olisi lahjontaa, eikä myöskään uhkaile tai pelottele. Hän ymmärtää esittelevää virkamiestä ja tarjoaa tälle päätöksenteon pohjaksi tietoa, jota joku muu taho ei ole tuonut esiin.

Lobbarin vinkit

Ympäristöjärjestöissä kannattaa tapauskohtaisesti miettiä riittävätkö kirjalliset muistutukset ja mielipiteet, vai onko aihetta lobbaukseen. Yleensä varsinkin isot kaavahankkeet vaativat enemmän kuin kuulemisvaiheessa sähköpostitse lähetetyn mielipiteen.

Toimiva keino torpata jokin ympäristölle haitallinen hanke on osoittaa jo valmisteluvaiheen muistutuksessa sen olevan ristiriidassa luonnonsuojelulain 1996/1096 kanssa. Jos hankealueella on luonnonsuojelu- tai Natura 2000 -alueita, ne ovat vahva peruste alkuperäisen luonnon säilyttämiselle. Jos voimassaolevassa kaavassa on hankealueella virkistys- tai retkeilyalueita, maisemallisesti arvokkaita tai muinaismuistoa, ei ainakaan maa-aineksen oton pitäisi onnistua.

Jos kyseessä on iso ympäristöön vaikuttava hanke eikä asianosaisia ole riittävästi kuultu tai heille tiedotettu, voi olla perusteltua vaatia ympäristövaikutusten arviointimenettelyä (YVA). Se koskee mittavaa eläintenpitoa, luonnonvarojen ottoa ja käsittelyä, metalli-, metsä- ja kemianteollisuutta, energian tuotantoa ja siirtoa, suuria liikenne-, vesihuolto- ja jätehankeita. YVA ei ole lupamenettely, mutta sen tekeminen voi olla edellytys ympäristöluvan tai rakennusluvan

myöntämiselle tai näihin liittyvälle kaavoitukselle. YVA-menettelyssä kuuleminen on laajaa ja perusteellista, ja sen aikana saadaan tietoa, jota ympäristöjärjestöt voivat myöhemmin hyödyntää varsinaisten lupien käsittelyssä. Suomessa tehdään 30–50 YVA:ta vuodessa. Ne liittyvät useimmin jätehuoltoon, luonnonvarojen ottoon ja liikenteeseen. Kannattaa kuitenkin muistaa, että suurin osa haetuista luvista menee läpi YVA-menettelystä huolimatta.

Yleis- tai asemakaavan laatiminen tai muuttaminen voi kestää vuosia. Laatimisvaiheessa kunnan pitäisi määrätä kaava-alueelle rakennuskielto tai toimenpiderajoitus. Näin pidetään kaava-alue luontoarvoineen muuttumattomana suunnittelun ajan, jottei kaavan toteuttamiselle aiheudu haittaa. Päätös kiellosta tai rajoituksesta voidaan tehdä, kun kaavan laatiminen on tullut vireille. Kunnat voivat joskus ”unohtaa” asian. Silloin moottorisahat voivat alkaa laulaa ja esimerkiksi vanhaa metsää kaatuu. Näin kävi Kangasalan Lamminrahkassa 2013. Kunta ei ymmärtänyt asettaa kaavan tultua vireille toimenpiderajoitusta, jolloin yksityiset metsänomistajat laittoivat heti metsäkoneet liikkeelle.

Joidenkin isompien ja periaatteellisesti merkittävien asioiden valmistelussa voidaan toimittaa katselmus. Silloin viranomaisen, esimerkiksi lautakunta, käy paikalla tutustumassa olosuhteisiin, jotka on tunnettava asiaa ratkaistaessa. Katselmuksia toimitetaan etenkin rakennus- ja ympäristöasioissa. Mukaan kutsutaan asianosaiset sekä päätöstä tekevä viranomaisen, jotka voivat esittää näkemyksensä katselmuksen kohteesta. Katselmuksesta annetaan tiedoksi pöytäkirja, jossa on oltava tiedot viranomaisen havainnoista ja huomautuksista. Katselmuksesta tiedotetaan etukäteen. Tapahtumaan on hyvä valmistautua huolellisesti. Mitä enemmän esitetään ympäristöä puolustavia näkemyksiä,

sitä todennäköisemmin ne vaikuttavat päätösesityksen valmisteluun.

Kannattaako asioiden valmisteluvaiheessa käyttää julkisuutta? Yleensä valmistelua tekevät virkamiehet, joiden toimintaa median ei pitäisi ohjata. Siksi suurin osa valmisteluvaiheen lobbauksesta ja taustavaikuttamisesta on enemmän kulissien takaista. Toisaalta ympäristöjärjestöillä on usein pienehköt resurssit. Jos kyseessä on iso ympäristöön vaikuttava hanke, siitä voi olla hyödyllistä avata julkinen keskustelu jo valmisteluvaiheessa. Ihmisen on vaikeampi puolustaa julkisesti ympäristöä pilaavaa hanketta sekä toisaalta miellyttävää esitellä julkisuudessa myönteisesti esillä ollut ympäristöä suojelevaa esitystä.

Kunnissa lopullisen esityksen hyväksyy virkamiesvalmistelun perusteella kunnanhallitus, jossa taas on vaaleilla valittuja poliitikkoja. Heille julkisuudella on eri merkitys kuin virkamiehille. Voi olla perusteltua muistuttaa, että äänestäjät seuraavat miten ympäristöä pilaava (tai sitä suojeleva) esitys etenee kunnan koneistossa ennen valtuuston lopullista päätöstä.

4. PÄÄTÖKSENTEKO

Kuntalain mukaan kunnan ylin päättävä elin on vaaleilla valittu valtuusto. Kaikki isommat päätökset, kuten yleiskaavat ja asemakaavat, hyväksytään valtuustossa. Pienemmistä asioista, kuten rakennus- ja ympäristöluvista, voidaan päättää lautakunnissa. Kunnan hallintosäännössä määritellään valtuuston ja lautakuntien sekä virkamiesten vallankäytön suhteet. Viime vuosina päätöksentekoa on lähinnä talouselämän vaatimuksesta ”sujuvitettua ja nopeutettua” vähentämällä lupamenettelyjä ja delegoimalla valtaa virkamiehille. Tätä on perusteltu ”normienpurkutalkoilla”.

Tästä huolimatta vähänkin isommat asiat käsitellään valtuustossa, ja useimmat ympäristöasiat kuuluvat isoihin asioihin, joihin liittyy myös huomattavia taloudellisia arvoja. Liberaalin demokratian periaatteiden mukaisesti kuntien pakkojäsenyyttä ja verovelvollisuutta tasapainottaa edustuksellinen demokratia. Kunnan asukkaat saavat kerran neljässä vuodessa valita valtuustoon edustajansa valvomaan miten verovaroja ja ympäristöä hoidetaan. Tästä seuraa myös, että valtuustojen kokoukset ja asiakirjat ovat julkisia.

Lautakuntien kokoukset ovat suljettuja, mutta asiakirjat ovat julkisia. Ely-keskuksissa ja aluehallintovirastoissa päätöksiä tekevät virkamiehet suljetuissa istunnoissa. Asiakirjat ovat silti julkisia julkisuuslain 1999/621 määrittämien poikkeuksien mukaisesti. Sama koskee Liikennevirastoa ja Tukesia.

Valtuustoissa ja lautakunnissa päätöksiä tekevät vaaleilla tai poliittisin perustein valitut luottamushenkilöt. Heidän on saatava vaaleissa ääniä, ja siksi he ovat alttiita vaikuttamiselle ja julkisuudelle.

Valtuuston kokouksen lähestyessä oleellista on tietää hyvissä ajoin päätösesityksen pääsisältö. Jos se on ympäristömyönteinen tai jonkin rakennushankkeen ehdot ovat hyväksyttävissä, on hyvä tukea esityksen läpimenoa. Suurin osa kunnanhallituksen esityksistä menee valtuustoissa läpi äänestyksittä. Samaa mieltä oleminen on helppoa. Eriävän mielenpiteen jättäminen tai vastaan äänestäminen vaatii aina rohkeutta. Tähän perustuu esittelijän valta. Esittelevä virkamies on yleensä myös pyrkinyt etukäteen varmistamaan poliittisen tuen esitykselleen. Hänen kannaltaan on kiusallinen tilanne, jos pitkään valmisteltu esitys kaatuu valtuustossa.

Jos näyttää siltä, että ympäristön kannalta huono esitys on menossa läpi, on mahdollista yrittää vaikuttaa lopputulokseen. Valtuutettuihin voi ottaa yhteyttä, ja erityisesti ryhmänjohtajat ovat ratkaisevassa asemassa. Mitä useammat henkilöt ja järjestöt eri tahoilta ottavat yhteyttä, sitä todennäköisemmin myös kuunnellaan. Parasta olisi, jos valtuustossa on ympäristömyönteisiä ja arvostettuja valtuutettuja mahdollisimman monessa puolueessa. Ympäristöasioissa puoluerajat eivät kaikissa kunnissa ole ehdottomia. Ympäristönsuojelun merkitys ymmärretään lähes kaikissa puolueissa, ja toisinajattelijoita löytyy.

MEDIA JA SOME

Lehdistökirjoittelulla ja sosiaalisella medially on vaikutusta etenkin epävarmoissa ja täpärissä tilanteissa. Hyvin perusteltuja ja ympäristöä tukevia näkemyksiä kannattaa tuoda esiin. Mitä useampia ihmisiä ja järjestöjä sekä eri puolueissa toimivia ilmaisee näkemyksensä, sitä varmemmin ollaan kuulolla.

Huonon ratkaisun uhatessa internet-palvelut, kuten adressit, Facebook, Twitter ja Youtube voivat osoittautua toimiviksi, ja uutta sosiaalista mediaa tulee koko ajan lisää. Esimerkiksi Valkeakoskella yritettiin estää kultakaivoksen

tuloa kaupunkiin kokoamalla Facebook-verkoston avulla yli 750 nimeä adressiin. Lisätukena oli Youtube-video, joka esitti miten Dragon Mining Oy:n valtausalueella on tuhottu luontoa. Internetin ja sosiaalisen median kaudella on kuitenkin hyvä muistaa, että perinteisellä lehdistöllä, radiolla ja televisiolla on huomattavaa merkitystä. Media-kentän pirstoutuminen ja yleisön jakautuminen yhä useamman kanavan kesken on laskenut uutiskynnystä. Hyvin perustellun mielenpiteen saaminen julkisuuteen ei ole ylivoimaista. Toimitukselle voi ainakin tarjota juttuvinkkiä ja suositella asiantuntevaa haastateltavaa.

Viimeinen keino vaikuttaa päätöksentekoon ovat ei-parlamentaariset menetelmät. Mielenosoitukset ja joukkovetoomukset herättävät huomiota niin tiedotusvälineissä kuin virkamiesten ja poliitikkojen keskuudessa. Suomessa mielenosoitusoikeus on turvattu kokoontumislaissa 1999/530. Lain mukaan mielenosoitus on ”järjestettävä rauhanomaisesti sekä osanottajien tai sivullisten turvallisuutta vaarantamatta ja heidän oikeuksiaan loukkaamatta.” Kokoontumisesta ei saa aiheutua huomattavaa haittaa ympäristölle. Mielenosoitusoikeus on liberaali perusoikeus ja siksi ”julkisen vallan on edistettävä kokoontumisvapauden käyttämistä turvaamalla oikeus kokoontua ilman ulkopuolista häiriötä ja luomalla edellytyksiä yleisten kokousten järjestämiselle.” Mielenosoituksesta on ilmoitettava lähimmälle poliisiviranomaiselle vähintään kuusi tuntia ennen tapahtumaa.

Ympäristöjärjestöt ovat turvautuneet mielenosoitukseen melko usein, sillä etenkin talouselämän vaatimukset päästä hyödyntämään luontoa ovat usein päässeet pitkälle tehokkaan lobbauksen ansiosta. Silloin mielenosoitukset ja joukkokokoonnotukset ovat viimeinen keino yrittää vaikuttaa. Muutamat ympäristötoimijat, kuten Greenpeace ja eräät eläinsuojelijat ovat erikoistuneet hyödyntä-

mään mielenosoitusten ja tempausten tuomaa julkisuutta, ja tuloksiakin on tullut. Mielenosoitukset ja -ilmaukset ovat kuitenkin kaksiteräinen miekka. Osassa ihmisiä ja medioissa ne herättävät voimakkaita vastenmielisyyden tunteita, varsinkin jos tempauksissa rikotaan lain rajoja.

Suurin osa päätöksenteosta sujuu rauhallisesti ja esittelyjen mukaisesti, vaikka välillä äänestetään. Demokratiaan kuuluu, että enemmistö voittaa. Juridisesti äänestyspäätöksellä ja yksimielisellä päätöksellä ei ole eroa, tekipä sen valtuusto, lautakunta, Ely-keskus tai aluehallintovirasto.

Käytännössä hallinto-oikeuksissa tutkitaan tarkemmin äänestämällä tehtyjä päätöksiä, jos niistä tehdään valitus. Parasta olisi, että ympäristölle myönteinen päätös tehtäisiin yksimielisesti. Jos huono päätös menee läpi, äänestäminen ja eriävä mielipide antavat perusteita hallintovalitukselle.

5. TIEDOKSIANTO

Kun päätös on tehty, viranomainen on velvollinen antamaan tiedoksi tekemänsä päätöksen asianosaiselle sekä muulle, jolla on oikeus hakea päätökseen oikaisua tai muutosta valittamalla. Tämä koskee niin kuntia kuin Ely-keskuksia ja aluehallintovirastoja sekä muita viranomaisia. Normaalisti asianosaisille tiedotetaan kirjeitse ja muut saavat tiedon virallisista kuulutuksista sekä kuntien ja viranomaisten verkkosivuilta sekä sähköisiltä ilmoitus-tauluilta.

Normaali 30 päivän valitusaika alkaa tiedoksiannon tultua perille. Se tarkoittaa päätöspöytäkirjan allekirjoittamista sekä otteen toimittamista perille asianosaisille. Tavallisesti 30 päivän laskeminen alkaa viikon kuluttua päätöksenteosta.

Tänä aikana on ratkaistava ollaanko päätökseen tyytyväisiä vai halutaanko siihen muutosta tai sen kumoamista. Jos päätös on myönteinen, esimerkiksi esitys uuden suojelualueen perustamiseksi hyväksytään, ei tietenkään ole aihetta valittaa. On kuitenkin huomattava, että esimerkiksi yksityinen metsänomistaja voi olla eri mieltä suojelun tarpeesta. Hänellä on silloin valitusoikeus. Paikallinen ympäristöyhdistys voi saada postia hallinto-oikeudesta, joka kysyy miten valituksessa esitettyihin väitteisiin tulee suhtautua.

Vastaavasti jos viranomainen on tehnyt huomion ja ympäristöä pilaavan päätöksen, asianosaisilla ja ympäristöjärjestöillä on oikeus valittaa ja vaatia muutosta.

HALLINTO-OIKEUDET TUTKIVAT PÄÄTÖSTEN LAINMUKAISUUTTA

Päätöksentekoprosessi kuitenkin muuttuu oleellisesti, kun viranomaiset ja luottamushenkilöt ovat päätöksen tehneet. Poliittinen ja ekologinen harkintavalta on käytetty. Hallinto-oikeuksissa tutkitaan vain hyväksytyyn päätöksen *lainmukaisuus*. Valituksen saa tehdä vain sillä perusteella, että päätös on syntynyt virheellisessä järjestyksessä, viranomainen on ylittänyt toimivaltansa tai päätös on muuten lainvastainen. Hallinto-oikeudet eivät arvioi onko hanke ekologisesti järkevä tai taloudellisesti vahingollinen ja kenelle, vaan onko se sopusoinnussa lainsäädännön kanssa.

Suurin osa valituksista yleensä hylätään. Suomen hallinto on kansainvälisesti vertailten varsin ammattitaitoista ja pätevää. Mutta valituksia myös menee läpi, jolloin päätös kumotaan, sitä muutetaan tai se palautetaan uuteen käsittelyyn. Tätä varten hallintolaissa 2003/434 on luku 8, joka säättää virheellisestä päätöksestä:

Viranomainen voi poistaa virheellisen päätöksensä ja ratkaista asian uudelleen, jos:

- 1) päätös perustuu selvästi virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen;*
- 2) päätös perustuu ilmeisen väärään lain soveltamiseen;*
- 3) päätöstä tehtäessä on tapahtunut menettelyvirhe; tai*
- 4) asiaan on tullut sellaista uutta selvitystä, joka voi olennaisesti vaikuttaa päätökseen.*

Virheellisiä ja puutteellisesti perusteltuja päätöksiä on riittävästi, että valittaminen yleensä kannattaa. Lehdistössä ja sosiaalisessa mediassa levitetään tarpeettomasti urbaania legendaa ”ammattivalittajien kiusantekovalituksista”. Vaasan yliopistossa tehty tutkimus osoitti, että ongelmaa liioitellaan. Tutkimuksessa haastateltiin sekä kuntien virkamiehiä

että Vaasan hallinto-oikeuden tuomareita. Sarjavalittajia on lähinnä suurissa kaupungeissa, eikä heitä ole lainkaan monissa pienissä kunnissa. Ympäristöjärjestöt ovat merkittäviä valitusoikeuden käyttäjiä, mutta syynä ovat usein huonosti perustellut päätökset. Hallinto-oikeuden tuomarit näkivät syyksi turhiin valituksiin kansalaisten heikon osallisuuden, tunteen siitä, ettei voi vaikuttaa muutoin kuin valittamalla. Tutkimuksen tekijä **Terhi Dahlbacka** suositteli vastalääkkeeksi valitusoikeuden rajoittamisen sijasta aitoa demokratiaa ja todellisten osallistumismahdollisuuksien tarjoamista jo päätöksenteon valmisteluvaiheessa.

Harkittaessa valituksen tekoa voi miettiä kahta asiaa. Onko yhdistyksessä ympäristölainsäädäntöä tuntevaa asiantuntijaa, ja jos ei, onko SLL:n piiristä saatavilla apua? Valituksessa on kyettävä osoittamaan, että päätöksessä on virhe, puutteellista tai väärää tietoa tai on tapahtunut menettelyvirhe. Toinen tarkistettava asia on onko päätöksen lupaehtoihin sisällytetty lause, että ympäristöä enemmän tai vähemmän pilaava hanke voidaan aloittaa ”muutoksenhausta huolimatta”? Jos kaivinkoneet tai motot jo riehuvat alueella, peli voi olla menetetty. Jos taas voidaan osoittaa hankkeen lainvastaisuus tai muotovirhe päätöksenteossa, on aihetta valittaa.

Silloin on myös punnittava myös taloudelliset seuraamukset. Valitus on maksullinen. Hallinto-oikeuksissa se on 250 € ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa 500 €. Pienelle ympäristöyhdistykselle ne ovat isoja summia. Maksuja voi kuitenkin pienentää tekemällä yhteisvalituksen useamman järjestön tai yksityishenkilön kanssa. Maksua ei peritä, kun hallinto-oikeus muuttaa valituksenalaisen päätöksen valittajan eduksi.

Viime vuosien menestyneimpiä valituksia oli Kuortaneen tapaus KHO:2017:161. Korkein hallinto-oikeus hyväksyi Suomenselän Luon-

nonystävät ry.:n valituksen ja kumosi Kuortaneen kunnan poikkeamislupapäätöksen ”puutarhakylän” rakentamisesta viitasammakon esiintymisalueelle Pennalanlahteen. Se oli myös yksi Suomen luonnonsuojeluliiton sadasta luontohelmestä Suomi 100 -juhluvuonna.

Kymenlaaksossa Summansuon turvelupa meni nurin vuonna 2018. Vaasan hallinto-oikeus kumosi aluehallintoviraston aikaisemman lupapäätöksen ja palautti asian uudelleen käsittelyyn. Oikeuden mukaan suon luonnontilaisuuden arvioinnin perusteena olleet selvitykset olivat niin puutteellisia, ettei niiden perusteella ollut mahdollista arvioida Summansuon luonnonarvojen merkitystä ympäristölain edellyttämällä tavalla (*Kymen Sanomat* 17.1.2018).

6. TÄYTÄNTÖÖNPANO

Täytäntöönpanolla toteutetaan päätöksen tosiasialliset ja oikeusvaikutukset. Valtuuston päätösten täytäntöönpanosta päättää kunnanhallitus. Alempien toimielinten, kuten lautakuntien, päätösten täytäntöönpanosta ei tavallisesti päätetä erikseen.

Täytäntöönpano on selkeää, jos päätös on tehty lainmukaisesti, kirjoitettu selvästi eikä siitä ole tehty valituksia. Kunnissa, Ely-keskuksissa, aluehallintovirastoissa, tuomioistuimissa jne. tehdään kuukausittain tuhansia päätöksiä, joista ei koskaan valiteta. Näiden päätösten täytäntöönpano on sujuvaa.

Silti lainmukainen päätös ja hyvä virkakieli eivät aina ole täysin yksiselitteisiä. Tulkinvaraa voi olla, joten toimeenpanovaiheeseen on olemassa pieniä mahdollisuuksia vaikuttaa. Ympäristöaktiivin on hyvä olla tarkkana, ettei päätöstekstin tulkinta tapahdu luonnon vahingoksi. Kyse on silti enemmän hienosäädöstä. Siksi vaikuttamisresurssit olisi kannattanut kohdistaa valmistelu- ja päätös-vaiheeseen.

Täytäntöönpano voi kuitenkin viivästyä, jos päätöksestä on tehty valitus. Se tarkoittaa täytäntöönpanon keskeyttämistä valituksen käsittelyn ajaksi. Vaasan hallinto-oikeudessa vuonna 2017 keskimääräinen käsittelyaika oli 11,4 kuukautta. Helsingin hallinto-oikeudessa se oli ympäristöasioissa 13,6 kuukautta. Korkeimmassa hallinto-oikeudessa vuonna 2016 valitusasiat käsiteltiin noin 14 kuukaudessa ja valituslupa-asiat 10 kuukaudessa.

Useissa tapauksissa täytäntöönpano voi alkaa vasta, kun päätös on saanut lainvoiman. Osa päätöksistä voidaan kuitenkin panna täytäntöön ennen kuin ne ovat saaneet lainvoiman. Tällaisia ovat ”muutoksenhausta huolimatta”-päätökset sekä sellaiset, joita yleisen edun vuoksi ei voida lykätä. Samoin päätös voidaan panna täytäntöön, jos valittaminen edellyttää valituslupaa.

Huomattava osa päätöksistä ja luvista on voimassa määräajan. Rakennusluvan voimassaoloaika on normaalisti kolme vuotta. Jos rakentamista ei tänä aikana aloiteta, lupa raukeaa. Jokunen ympäristöä pilaava rakennushanke on Suomessa saattanut jäädä toteutumatta, koska rakentamista ei ole aloitettu määräaikana. Noin 10 % myönnettyistä rakennusluvista raukeaa.

Päätöksen täytäntöönpanoa voidaan myös viivyttää. Kangasalan Vehoniemenharjun suuri jääkauden aikainen suppa Punamultalukko myytiin luonnonsuojelualueeksi vuonna 1996. Se liitettiin 2012 maanmittaustoimituksessa osaksi Vehoniemenharjun luonnonsuojelualuetta, mutta rekisteröinti estettiin, koska vesiyhtiö Tavase Oy oli hakenut alueelle lupaa putkistojen, huoltolinjojen ja imeytysalueiden rakentamista varten. Metsähallituksen edustajan mukaan ei ole tavatonta, että suojelupäätöksen täytäntöönpano kestää 16 vuotta (*Sydän-Hämeen Lehti* 19.3.2013).

Ympäristöjärjestöille riittää töitä kaikissa päätöksenteon vaiheissa.

7. SEURANTA

Suomessa päätöksentekoprosessin katsotaan päättyneen, kun päätös on pantu täytäntöön. Yritys- ja julkishallinnon kehittämisseminaareissa on 2000-luvulla alettu puhua tehtyjen päätösten seurannasta. Miten tehtyä päätöstä seurataan ja arvioidaan? Mitkä ovat sen vaikutukset? Olisiko niistä syytä oppia jotain mahdollista korjausliikettä ja tulevaa päätöksentekoa varten?

Ruotsissa päätöksentekoon on pitkään kuulunut kuudentena vaiheena seuranta (uppföljning, granskning). Kun on tehty merkittävä esimerkiksi ympäristöön, lastensuojeluun tai ulkopolitiikkaan vaikuttava päätös, sen vaikutuksia seurataan.

Suomessakin on seurantaa, mutta se on epävirallisempaa ja on usein kansalaisjärjestöjen ja lehdistön tehtävänä. Ympäristöjärjestöt ovat olleet aktiivisia seurattaessaan luontoon vaikuttavien päätösten seurauksia. Näin teh-

dessään ne eivät ole vain reaktiivisia, vaan vaikuttavat samalla proaktiivisesti tulevaan päätöksentekoon ja lainsäädäntöön. Ympäristöpäätösten aiheuttamien eläin- ja kasvimuutosten havainnointi, kirjaaminen ja luettelointi, vesistö- ja ilmastomuutokset sekä maisemien muuttumisen dokumentointi valokuvaamalla antaa tietoa tulevaa päätöksentekoa varten.

Lupien noudattamisen puutteista ympäristöjärjestöt voivat ottaa yhteyttä valvojiin. Viranomaiselle saa aina kirjoittaa. Joissakin laeissa järjestöillä on rikkomuksia vastaan tavallista kirjelmää vahvempi vireillepano-oikeus. Silloin hallinnon pitää tehdä asiasta päätös, jonka laillisuuden voi viedä tarvittaessa tuomioistuimen tutkittavaksi (ympäristönsuojelulaki, vesilaki, luonnonsuojelulaki, jätelaki). Jos viranomaiset lyövät laimin valvontatehtäviään huomautuksista välittämättä, heistä voi myös tehdä kantelun eduskunnan oikeusasiamiehelle tai oikeuskanslerille.

LUPAEHTOJEN NOUDATTAMINEN

Seuranta voi myös paljastaa onko ympäristöpäätöksissä asetettuja lupa- ja muita ehtoja noudatettu. Näkyvin esimerkki on ollut kaivosyhtiö Talvivaara, jonka todettiin keväällä 2013 rikkoneen räikeästi lupaehtojaan. Kainuun luonnonsuojelupiirin aktivisti **Pekka Rönkkö** valokuvasi miten yhtiö juoksutti röyhkeästi jätevesiä Nuasjärveen. Kuvat levisivät laajalle lehdistöön (*Helsingin Sanomat* 22.5.2013). Suomen luonnonsuojeluliitto antoi aiheesta julkilausumia ja se käynnisti adressikampanjan *Vesistöjen puolesta – Stop Talvivaara* (yli 65 000 nimeä). Talvivaara Sotkamo Oy:n konkurssipesän oikeudenkäynnissä 2015 yhtiö myönsi ”joutuvansa rikkomaan lupaehtoja” (*Savon Sanomat* 26.3.2015).

Talvivaaran tapaus ei ole ainoa. Tammi-kuussa 2016 Kainuun lintutieteellinen yhdistys ja Kainuun luonnonsuojelupiiri totesivat, että UPM teki suuria hakkuita Oulujärven Ärjänsaaren Natura 2000 -alueella. Tehty suojelupäätös ei siis pitänyt. Valkeakoskella kaivosyhtiö Dragon Miningin kaivosalueella hakattiin erehdyksessä puita paikasta, joka olisi pitänyt säästää hakkuilta uhanalaisen perhoslajin kirjopapurikon takia (Yle 10.10.2017). Liperin Honkavaarassa pylväspuiden hakkuita varten tehdyt pilkat puiden kyljissä menivät luonnonsuojelun alueelle. Puita ei ehditty kaataa (*Karjalainen* 27.9.2016). Kangasalan Hietalahdessa motokuljettaja hakkasi vahingossa viidenneksen jalopuumetsikön luonnonsuojelun alueesta (Yle 15.5.2014). Asia nousi julkisuuteen paikallisen ympäristöaktivistin ansiosta. Kangasalla on 1990-luvun maa-aineksen otosta dokumentteja, joiden mukaan soraa otettiin enemmän kuin luvat sallivat. Kunnan puolelta selitys oli, että resurssien puutteen takia laajamittaista maa-aineksen ottoa ei kyetä täysin valvomaan.

Kun viranomaiset eivät pysty riittävään päätöksenteon seurantaan, kansalaisjärjestöillä on

vaikuttamisen paikka. Ympäristöjärjestöissä kannattaa tarkkailla ja seurata toteutetaanko päätöksiä ja miten, sekä tuoda epäkohdat päättäjien ja tiedotusvälineiden tietoon.

ONNISTUMINEN PALKITSEE

Ympäristövaikuttaminen ei suinkaan ole vain epäonnistumisia ja hävittyjä oikeustaisteluja. Lukuisat ympäristöjärjestöjen aloitteet ja hallintovalitukset myös menevät läpi. Uusia luonnonsuojelun alueita perustetaan ja ympäristöä pilaavia hankkeita kaatuu kunnissa ja hallinto-oikeuksissa. Myönteisten saavutusten nostaminen esiin järjestöjen omissa kokouksissa sekä julkisuudessa innostaa ja kannustaa toimintaan luonnon puolesta.

SLL:n ylläpitämä luettelo onnistumisista on pitkä ja pelkästään viimeisen viiden vuoden ajalta on kirjattu satoja onnistumisia. Näkyvimpiä on Hossan kansallispuiston perustaminen vuonna 2017. Se on ollut myös taloudellinen menestys ja vilkastuttanut alueen matkailuelinkeinoa. Hossa on osaltaan murtautunut myyttiä luonnonsuojelijoista työpaikkojen tuhoajina. Kansallispuistostatus lisäsi Hossan kävijämäärää huomattavasti. Vaikutus näkyi niin Metsähallituksen luontopalvelujen kuin lähiseudun yrittäjien toiminnassa (*Kaleva* 12.6.2018).

Elokuussa 2018 korkein hallinto-oikeus päätti, ettei vesiyhtiö Tavase saa rakentaa tuotantolaitoksia Pälkäneelle vaarantaen Keiniänrannan Natura 2000 -alueen. Kangasalan osalta yhtiön lupahakemus palautettiin aviin (KHO:2018:121).

Maalikuussa 2012 hallitus hyväksyi 30 000 ha lisää Natura-alueita. Mukana oli SLL:n KHO:ssa voittamia kohteita, kuten Paraisten Långviken ja Kainuun Moilasenvaara. Kuuluisin kohde oli Vantaanjoki, miljoonan ihmisen lähin suurjoki. Vuonna 2014 Hämeenlinnan hallinto-oikeus kumosi Ruoveden

rantaosayleiskaavan Suomen luonnonsuojelu-
liiton Pirkanmaan piiri ry:n valituksen joh-
dosta. Kaava oli liian raskas, koska aiempia
asemakaavoja ei otettu mitoituksessa huo-
mioon. Samoin vuonna 2014 peräti kuuden
vuoden vääntö kunnan ja eri oikeus-
asteiden kanssa pelasti Sahalahdella sijait-
sevan Korpiniemen maakunnallisesti arvok-
kaan kallioalueen. Paikalle oli suunniteltu
kalliolouhos. Vuonna 2017 Vaasassa hyväk-
syttiin Energia- ja ilmasto-ohjelma, jonka
mukaan Vaasan pitää olla hiilineutraali
vuoteen 2035 mennessä. Vaasan ympäristö-
seura teki aikoinaan aloitteen ohjelmasta.

Onnistumisten luettelo jatkuu osoittaen
samalla, että ympäristöasioihin voi vaikuttaa.

KIRJALLISUUTTA

- Aula, Pekka & Heinonen, Jouni (2002): *Maine. Menestystekijä*. Helsinki: WSOY.
- Dahlbacka, Terhi (2009): *Kiusantekovalitukset*. Vaasan yliopisto: Julkisoikeuden pro gradu –tutkielma.
- Erwin, Phil (2001): *Asenteet ja niihin vaikuttaminen*. Helsinki: WSOY.
- Iivonen, Anne (2011): *Miten vaikutan? Kansalaistoimijan vaikuttamisopas*. Helsinki: OK-Opintokeskus.
- Juholin, Elisa (2002): *Communicare. Viestintä strategiasta käytäntöön*. Inforviestintä: Helsinki.
- Kangas, Pekka (2002): *Kaavamerkinnot*. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Karvonen, Erkki (1999): *Elämää mielikuvayhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lehtonen, Jaakko (1998): *Ikuisuuskysymys. Miten viesteillä vaikutetaan? Viestinnän jäljillä*. Toim. Ulla-Maija Kivikuru & Risto Kunelius. Juva: WSOY.
- Mäki, Toni (2017): *Kunnan tiedottamisvelvollisuus kuntalain mukaan*. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta. Pro gradu.
- Rantakokko, Jukka-Pekka & Lehtinen, Tuuli et al. (2009): *Vallakas – kuntalaisen vaikuttamisopas*. Helsinki: Kuntaliitto.
- Siukosaari, Anssi (1999): *Yhteisöviestinnän opas*. Tietosanoma Oy: Helsinki.
- Siukosaari, Anssi (1999): *Yritysviestinnän opas*. Tietosanoma Oy: Helsinki.
- Tietopaketti kaivoslaista ja kaivoshankkeiden viranomaisvaiheista (2013)*. Helsinki: Suomen luonnonsuojeluliitto.
- Veistola, Tapani (2010): *Aikainen lintu saa madon*. Kangasalan Luonto –vuosilehti 2010.
- Åberg, Leif (1989): *Viestintä – tuloksen tekijä*. Tietopaketti Oy: Helsinki.
- Åberg, Leif (1997): *Viestinnän strategiat*. Inforviestintä Oy: Helsinki.

LUONNONSUOJELIJAN VAIKUTTAMISOPAS

Voiko Suomessa vaikuttaa päätöksentekoon? Kyllä voi. Tässä oppaassa käydään läpi päätöksenteon kaikki kuusi vaihetta vireilletulosta seurantaan. Julkaisussa selvitetään missä vaiheessa kannattaa vaikuttaa virkamiehiin ja kunnanvaltuutettuihin. Mikä on lehdistön sekä sosiaalisen median osuus ja mitä on lobbaaminen? Milloin ja miten käytetään ulkoparlamentaarisia keinoja sekä mikä on täytäntöönpanon ja seurannan vaikutus?